

Labāk zaudēt nekā uzvarēt bez goda

Ilustrācijas de NISS Foto Shutterstock, Getty Image un no publicitātes materiāliem

Salīdzinot ar Rietumiem, Japānā sports ir pavisam cita pasaule – vērtības atšķiras. Čīņa japāņu izpratnē var būt neatlaidīga, spēcīga, bet tai jābūt godīgai. To savulaik noteica samuraju ētikas kodekss, un tā japāņi izturas vēl šodien. Viņi labāk zaudē nekā uzvar negodīgi.

Tas redzams, arī apmeklējot sporta muzejus, piemēram, tos, kas veltīti futbolam. Eiropā skatītājus sagaida izstādes ar visdažādākajiem nosaukumiem: *Hall of Fame, Ceļojums vēsturē, Nacionālās komandas panākumi, Vemblijas 50 gadi, Starp panākumiem un vajāšanu, Sievietes raksta futbola vēsturi*. Muzeju ekspozīcijās atrodamas pat tādas eksotiskas tēmas kā *Pink Floyd un vācu futbols* vai *Lego futbolā*. Ekspozīcijas stāsta par futbolistu sapņiem, asarām, bet galvenais uzsvars tajās ir triumfam: ja ir uzvara, pārējais vairs nav svarīgi. Rietumu muzejos goda vietā nevarēs redzēt izstādi, kas veltīta godīgam futbolam. Tas ir pretstats Japānas futbola muzejam, kurā rūpīgi iekārtota izstāde ar nosaukumu *Fairplay*. Tā stāsta par japāņu jauniešu un nacionālo komandu iegūtajām balvām godīgā spēlē – spēlē bez pārkāpumiem. Muzejs speciāli norāda: «Mēs esam lepnī par to, ka spēlējam godīgi.»

Ārzemju trenerus japāņu sportistu godīgums var novest līdz izmisumam. 2014. gadā tā notika ar serbu treneri Mihaelu Petroviču. Toreiz viņa trenētajai komandai *Urawa Red Diamonds* Japānā bija jāklūst par J līgas uzvarētāju. Komanda zaudēja ar 1:2, jo futbolisti, it kā uzvara nebūtu svarīga, spēlēja mierīgi un galvenais – godīgi, bez pārkāpumiem. «Pirms ierados Japānā, neko tādu nepazinu. Te ir vienalga, vai jāspēlē par visu vai par neko. Viņi vienmēr spēlē vienādi,» pārdzīvoja treneris un turpināja: «Futbols ir ļoti netīrs sports. Kādreiz tev ir jāsaņem trīs sarkanās kartītes, lai beigās uzvarētu.» Petrovičs pat nespēja atcerēties, kad kāds spēlētājs ir saņēmis dzelteno kartīti vai iebildis pret tiesneša lēmumu.

Treneris sūdzējās, ka gribētu, lai futbolisti kaut reizi iebilstu tiesnesim. Viņi to nekad nedara. Futbola tiesnešu

spriedums japāņiem ir likums, spēlētājiem nav pieņemts to apstrīdēt vai kritizēt presē. Tajā pašā 2014. gadā pasaules čempionāta pirmajā spēlē japāņu tiesnesis Jūiči Nišimura piešķīra Brazīlijas komandai ļoti apstrīdamu 11 metru soda sitienu. Visa pasaule diskutēja par to, apstrīdēja un nosodīja. Tikai Japānā valdīja klusums un arī mediji šo notikumu nepieminēja.

Samuraju tradīciju ietekme
Godīgums šķiet pārsteidzošs tikai tad, ja nezina par milzīgo samuraju tradīciju ietekmi uz Japānas sportu. Tieši no samurajiem nāk būtiskākās japāņu sportistu un sporta līdzjutēju īpašības: pieklājība, cieņa pret pretinieku, laba uzvedība. Eiropas stadionos neskan aplausi

Futbola tiesnešu spriedums japāņiem ir likums, spēlētājiem nav pieņemts to apstrīdēt vai kritizēt presē.

vai uzmundrinošas dziesmas pretinieka komandai. Japānā tā ir parasta lieta. Godīga čīņa un cieņa pret pretinieku savā laikā bija raksturīga japāņu dižciltīgajiem karotājiem – samurajiem. Tokijas valodas filozofijas profesors un bijušais sporta žurnālists Mario Kumekava atzīmē: «Arī feodālismā samuraji cīnījās cits ar citu. Neskatoties uz to, viņi būtu teikuši: «Hallo, es esmu Kumekava no Točigi prefektūras, mēs tagad izcīnīsim godīgu čīņu.»»

Varbūt šā iemesla dēļ japāņi tik ļoti iecienījuši beisbolu, jo tieši tajā labi izpaužas senie samuraju kultūras principi. Japānas beisbola izlase sevi tā arī sauc – par Japānas samurajiem. Ar amerikāņu beisbolu japāņu vārda mūsu saista tikai vienādie spēles noteikumi. Viss pārējais

Teksts Iveta Buiķe, publiciste, speciāli KLUBAM

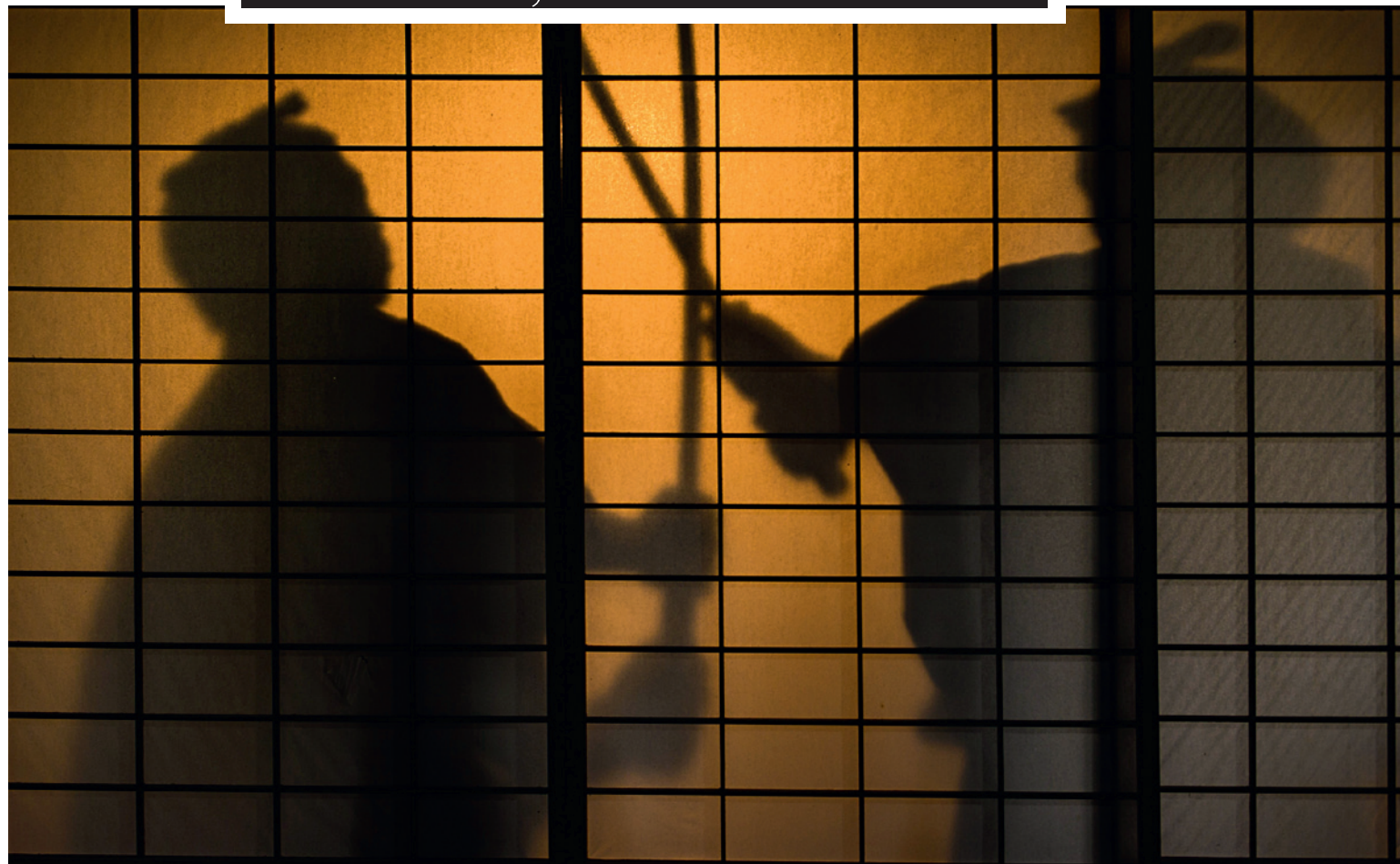
atšķiras. Japānā reti var redzēt, ka pičers mestu bumbu īpaši tuvu pretiniekam. Japāņu profesionālā beisbola līgai ir savs ētikas kodekss, kurš nosaka pareizas uzvedības noteikumus. Ja gadās izdarīt pārkāpumu, japāņu spēlētājs paceļ cepuri un atvainojas, jo spēlētājam ir jābūt paraugam visai sabiedrībai. Ko tādu ASV beisbola spēles laikā negadīsies redzēt.

Japāņu pieeja beisbolam ir tik interesanta, ka to var pētīt un sarakstīt pat veselu grāmatu, kā, piemēram, to ir izdarījis amerikāņu žurnālists Roberts Vaitings savā *Beisbols samuraju stilā (The Samurai Way of Baseball)*. Japāņu uztverē ceļš uz uzvaru jau ir daļa no rezultāta. Tam ir senas saknes Āzijas tautu pasaules uzskatā. Dō (ceļš, taka, mācība, virziens) princips sakņojas japāņu dzenbudismā, ceļš uz mērķi ir, ja ne pats mērķis, tad vismaz tā sastāvdaļa. Arī tas izskaidro nozīmi, kuru Japānā piešķir godīgumam sportā. Ja ceļš uz uzvaru ir negodīgs, mērķis nav sasniegts.

Disciplīna un modernās vēsmas

Japāņu disciplīna tiek uzskatīta par ļoti svarīgu sporta pamatprincipu. Iespējams, tas ir galvenais iemesls, kāpēc tik populārs Japānā ir beisbols: nebeidzama tehnikas apgūšana un disciplīna saskan ar japāņu tradīcijām. Arī skeitbordā, kurš tagad iekļauts olimpisko spēļu programmā, ļoti labus rezultātus uzrāda japāņu pusaudži, jo šā sporta veida pamatā ir nebeidzama tehnikas apgūšana, disciplinēta triku iestudēšana. Tāpat disciplīna vajadzīga, lai apgūtu džudžitsu, džudo un aikido: te viss balstās nevis uz lielu spēku, bet gan uz perfektu tehniku. Disciplīna, disciplīna un disciplīna Japānas sabiedrībā sastopama jebkurā dzīves jomā – darbā, skolā, mājās, sportā.

Arī izglītība nav iedomājama bez disciplīnas, mākslas un sporta apgūšanas. Pat milzīgajā Tokijā, kur dārgs ir katrs zemes kvadrācentimetrs, bērnu dārzos ir lieli apzaļumoti pagalmi, kuros bērni var brīvi kustēties. Katrai skolai, augstskolai ir savas sporta komandas, kuras sacenšas valsts mēroga sacīkstēs. Svarīgākajos nacionālajos sporta veidos – karatē, džudo un beisbolā – sacensības rāda sabiedriskie mediji, bet skolēnu meistarsacīkstes skatās daudzi līdzjutēji. Studenti ar labām sekmēm sportā saņem studiju maksas atlaides. ▶

Japānā arī attiecības starp treneri un sportistu atšķiras no Rietumos ierastajām. Japānā tās ir attiecības starp skolotāju un skolnieku. Sportisti treneri ciena, un nav pieņemts viņam iebilst. Rietumos džudo grupā trenējas 10–20 bērnu, kuri treniņa laikā mēdz sarunāties vai smieties un zālē ir paliels troksnis, bet Japānā vienā grupā trenējas daudz vairāk bērnu, taču zālē valda klusums. Starp citu, trenerim – skolotājam – ir atbildība ne tikai par skolēna panākumiem treniņā. Nereti viņš interesējas arī par sekmēm skolā vai citām bērna privātās dzīves norisēm.

Lai arī garīgais spēks, izturība, gribas spēks japāņu acīs ir svarīgāki nekā atlētisks treniņš, izmaiņas notiek arī Japānā. Jo īpaši profesionālais sports pārkārtojas un rezultāts kļūst arvien svarīgāks. 2000. gadu sākumā japāņi reorganizēja un centralizēja peldēšanu. Rezultāti nebija ilgi jāgaida, jau Pekinas olimpiskajās spēlēs japāņu peldētāji ieguva labas vietas.

Tradīcijām joprojām ir liela nozīme japāņu sportā, bet tas aizvien vairāk iegūst modernākus vaibstus. Cīņas sporta veidos vērtēšana mainījies tā, lai veicinātu agresīvāku cīņas stilu, kurš ir

interesantāks skatītājiem. Tas attiecas gan uz džudo, gan karatē, kurā biežāk var redzēt augstus spērienus pretinieka galvas virzienā. Jāatzīst gan, ka karatē pasaulē uzmanību īsti nepiesaista. Tas tiks izslēgts no nākamo olimpisko spēļu programmas.

Sportā ir ne tikai uzvaras
Iespējams, mums būtu vērts pārņemt kādu no skaistākajiem japāņu sporta principiem.

**Japāņu uztverē
ceļš uz uzvaru
jau ir daļa
no rezultāta.
Tam ir senas
saknes Āzijas
tautu pasaules
uzskatā.**

Dažādās Japānas un Rietumu sporta pasaules spēj savstarpēji bagātināties. Varbūt olimpiskajās spēlēs nebūtu jāskatās tikai uz iegūto medaļu skaitu vien? Varbūt japāņiem ir jāpārņem mūsu uzvaras griba, bet mums noderētu japāņu sporta principi – ceļš uz uzvaru jau ir tās sastāvdaļa? Tas labi saskan ar olimpisko spēļu seno ideālu – svarīgāk ir piedalīties, nevis uzvarēt. Japāņu sportistiem šogad Tokijas olimpiādē neizdevās iegūt visas iecerētās medaļas, taču, šķiet, viņi to pārdzīvo vieglāk nekā viņu Rietumu kolēģi: japāņu sportistiem gandarījumu dod piedalīšanās un iespēja parādīt sevi godīgi, kā paraugu sabiedrībai un līdzjutējiem.

Japāņu sporta uztvere acīmredzot ietekmējusi arī Tokijas olimpiādes gaisotni. Sporta skaistums slēpjas ne tikai uzvarās vien. Tokijas spēļu 4. vietas ieguvējs brīvā stila peldēšanā Henigs Milaitners nebūt nejutās ļoti sarūgtināts, ka neizdevās iegūt medaļu. «Esmu ļoti laimīgs par sacensībām un to, ko olimpiādē piedzīvoju. Man spēles sagādāja daudz prieka,» īsti japāniskā stilā paziņoja peldētājs. ♂

VARDARBĪBA, kas nebija vardarbība

Japānā cīņas sporta veidi jau labu laiku ir nonākuši krīzē. Smagie treniņi, stingrie noteikumi pēdējo desmitgažu laikā atkal un atkal ir pamudinājuši pārkāpt samērīguma robežu.

Ja sportists, treneraprāt, nepareizi izpilda uzdoto, viņu sagaida smags sods. Tik smags, ka var novest līdz nāvei. Tikai džudo vien no 1983. līdz 2016. gadam treniņu laikā gājuši bojā vairāk nekā 120 skolēni. Arī sportistu seksuālā izmantošana ir nopietna problēma. Japāņu džudo cīņas leģenda un Japānas Džudo federācijas vadītājs Jasuhiro Jamasita ir noraižējies par sava sporta veida nākotni: «Tas ir ļoti nepatīkami, ka džudo izskatās kā bīstams sporta veids. Japāņu džudo sabiedrībai notiekošajam ir jāpieiet ļoti nopietni.»

Šādas problēmas Japānā neapdraud tikai džudo vien. 2011. gadā visu valsti satricināja 17 gadu vecā sumo cīkstoņa Takašo Saito nāve. Viņš nomira pēc tam, kad treneris pret viņa galvu sasita alus pudeli. Sportistu sišana un spārdīšana ir bieža parādība treniņos. Treneri mēdz izmantot bambusa nūjas, lai sodītu cīkstoņus, kuri nav pietiekami koncentrējušies. Šim paņēmiem ir speciāls nosaukums: *kiai-ire* (gara iepilūdināšana), un tam neesot nekādas saistības ar vardarbību.

Daudzos sporta veidos vardarbība ir ikdienišķa parādība. Pirms dažiem gadiem atklātībā nonāca vingrotājas Sae Mijakava video, kurā treneris viņu sit un plēš aiz matiem. Vēlāk sportiste vēlējās sadarbību ar treneri turpināt, jo viņš viņu esot sitis mīlot. Tokijas Meiji universitātes politisko un ekonomisko zinātnu profesors Osamu Takamine, kurš īpaši pētījis vardarbību sportā, norāda: «Šis gadījums ir tipisks Japānai.

Pamatdoma ir: jā, es piedzīvoju vardarbību, bet tā nebija nekāda vardarbība. Lai situāciju atrisinātu, sportists apgalvo, ka viņš sists mīlestības dēļ. Treneris esot par viņu rūpējies. Tā Japānā domā daudzi sportisti.»

Japāņu tradicionālo vērtību kopums veido savdabīgu kokteili, kurš noved pie vardarbības. Bezierunu paklausība trenerim, skolotājam, tiesnesim, kā arī stingrās prasības pret sevi un citiem noved pie traģēdijām. Trenerim šķiet, ka sportists varētu sasniegt vēl vairāk, ja piepūlētos. Robeža, līdz kurai tas ir iespējams, tiek pārkāpta. Gandrīz kā stāstā par Hodžu Nasredinu, kurš iemācīja savu zirgu iztikt bez barības. Vēl nedaudz, un mērķis būtu sasniegts, bet zirgs diemžēl nobeidzās. Ar labiem nodomiem, kā zināms, ir brūģēts ceļš uz elli. Daudziem japāņu treneriem, iespējams, nodomi ir labi, viņi vēlas motivēt sportistu sasniegt augstus rezultātus. Trenera uztverē – viss ir noticis godīgi. Tāda attieksme viņam ir ne tikai pret saviem skolēniem, bet arī pašam pret sevi. Japāņi nav pieraduši sevi žēlot, viņi pieņākumiem un disciplīnai pieiet ar lielu atbildības sajūtu. Diemžēl ir gadījumi, kad tiek pārkāptas cilvēka fiziskās iespējas.

Human Watch 2013. gadā pievērsa uzmanību vardarbības problēmai Japānas sportā. Tomēr organizācija šodien ir spiesta konstatēt, ka situācija neko daudz nav uzlabojusies. Sportisti tiek sisti, turēti badā, bez ūdens, viņiem tiek nogriezti mati un nodarītas daudzas citas pārestības. Kopumā *Human Watch* ziņojums par pārkāpumiem ir 70 lapu garš. Jāsecina, ka neierobežotai disciplīnai un paklausībai ir savas traģiskās nianšes. Ne viss Japānas sportā ir vērtīgs un atdarināšanas cienīgs. ♂

**Sportisti
tiek sisti,
turēti badā, bez
ūdens, viņiem tiek
nogriezti mati un
nodarītas daudzas
citas pārestības.**